

Sprawa C-807/23

Streszczenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zgodnie z art. 98 § 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości

Data wpływu:

29 grudnia 2023 r.

Oznaczenie sądu odsyłającego:

Oberster Gerichtshof (Austria)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

16 października 2023 r.

Strona wnosząca odwołanie:

DF

Druga strona postępowania:

Rechtsanwaltskammer Wien

Przedmiot postępowania głównego

Wpis na listę aplikantów adwokackich – Aplikacja adwokacka – Okresy zastępcze i okresy podstawowe – Działalność za granicą

Przedmiot i podstawa prawna odesłania prejudycjalnego

Wykładnia prawa Unii, art. 267 TFUE

Pytanie prejudycjalne

Czy art. 45 TFUE dotyczący swobodnego przepływu pracowników należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z którymi warunkiem wpisu na listę austriackich aplikantów adwokackich jest obowiązkowo odbycie części praktyki (okresu szkoleniowego) w charakterze aplikanta adwokackiego u adwokata w Austrii, czyli w kraju („okres podstawowy”), gdy jednocześnie dla tej części praktyki (okresu szkoleniowego)

nie jest wystarczająca działalność u adwokata w innym państwie członkowskim Unii, nawet jeśli działalność ta jest tam wykonywana pod nadzorem adwokata uprawnionego do wykonywania zawodu w Austrii w zakresie prawa austriackiego?

Przywołane przepisy prawa Unii

Artykuł 45 TFUE

Dyrektywa 98/5/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 lutego 1998 r. mająca na celu ułatwienie stałego wykonywania zawodu prawnika w państwie członkowskim innym niż państwo uzyskania kwalifikacji zawodowych

Dyrektywa Rady 89/48/EWG z dnia 21 grudnia 1988 r. w sprawie ogólnego systemu uznawania dyplomów ukończenia studiów wyższych, przyznawanych po ukończeniu kształcenia i szkolenia zawodowego, trwających co najmniej trzy lata.

Przywołane przepisy krajowe

Bundesgesetz über den freien Dienstleistungsverkehr und die Niederlassung von europäischen Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälten sowie die Erbringung von Rechtsdienstleistungen durch international tätige Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälte in Österreich (ustawa federalna o swobodnym świadczeniu usług i zakładaniu przedsiębiorstw przez prawników europejskich oraz świadczeniu usług prawnych w Austrii przez prawników prowadzących działalność międzynarodową, zwana dalej „EIRAG” lub „ustawą o prawnikach europejskich”).

Rechtsanwaltsordnung (rozporządzenie o adwokaturze, zwana dalej „RAO”)

§ 30 (1) Aby uzyskać wpis na listę aplikantów adwokackich należy, rozpoczynając praktykę u adwokata, poinformować o tym komisję izby adwokackiej, przedkładając jednocześnie poświadczenie austriackiego obywatelstwa, obywatelstwa państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub innego państwa będącego stroną Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej oraz poświadczenie ukończenia studiów w zakresie prawa austriackiego (§ 3). Praktykę u adwokata (§ 2 ust. 2) liczy się od dnia tego zgłoszenia.

§ 2 (2) Praktyka w rozumieniu ust. 1 trwa pięć lat. Co najmniej siedem miesięcy praktyki przebiega w krajowym sądzie lub prokuraturze, a co najmniej trzy lata u adwokata w Austrii.

(3) Do okresu praktyki, która nie musi odbywać się w sądzie, prokuraturze lub u adwokata w Austrii, zalicza się również:

1. okresy kształcenia uniwersyteckiego po ukończeniu studiów w zakresie prawa austriackiego (§ 3), w wymiarze maksymalnie do sześciu miesięcy, jeżeli w związku z tym uzyskano kolejny stopień naukowy w dziedzinie prawa;
2. praktykę za granicą podobną do praktyki w rozumieniu ust. 1, jeżeli działalność ta była przydatna do wykonywania zawodu adwokata;
3. wszelką inną praktyczną działalność prawniczą w kraju lub za granicą, jeżeli działalność ta była przydatna do wykonywania zawodu adwokata i była prowadzona pod nadzorem odpowiednio wykwalifikowanej osoby lub organu.

Zwięzłe przedstawienie stanu faktycznego i przebiegu postępowania

- 1 DF, pierwsza wnosząca odwołanie, złożyła e-mailem z dnia 14 stycznia 2022 r. wniosek do Rechtsanwaltskammer Wien (izby adwokackiej w Wiedniu) o wpisanie na listę aplikantów adwokackich i o wydanie jej poświadczenia uprawnienia do reprezentacji [kleine Legitimationsurkunde] zgodnie z § 15 ust. 3 RAO. W tym celu przedłożyła również formularz wniosku podpisany przez KI – drugą osobę wnoszącą odwołanie – jako przeprowadzającego szkolenie adwokata.
- 2 W piśmie z dnia 7 marca 2022 r. DF poinformowała izbę adwokacką w odpowiedzi na jej zapytanie, że pracowała dla Jones Day we Frankfurcie nad Menem (Niemcy), gdzie również miała miejsce zamieszkania i zwykłego pobytu. Wyjaśniła, że posiada dodatkowe miejsce zamieszkania w Wiedniu. Zgodnie z informacją od DF jej przeprowadzający szkolenie adwokat jest adwokatem austriackim i partnerem w Jones Day w biurze we Frankfurcie. Doradza on austriackim i innym klientom w zakresie prawa austriackiego i reprezentuje ich przed austriackimi władzami i sądami. DF również towarzyszy mu w takich spotkaniach i rozprawach. Kilka razy w tygodniu ma ona kontakt z austriackimi władzami i sądami, przed którymi reprezentuje klientów swojego przeprowadzającego szkolenie adwokata.
- 3 DF przedłożyła również swoją umowę o pracę z Jones Day. Podlegała ona prawu niemieckiemu, a miejscem pracy DF był Frankfurt nad Menem.
- 4 W piśmie z dnia 20 kwietnia 2022 r. KI przedłożył m.in. wykaz prac wykonanych przez pierwszą wnoszącą odwołanie w zakresie prawa austriackiego w okresie od 1 stycznia do 14 kwietnia 2022 r.
- 5 Decyzją z dnia 14 czerwca 2022 r. właściwy departament izby adwokackiej w Wiedniu odrzucił wnioski o wpis pierwszej wnoszącej odwołanie na listę aplikantów adwokackich oraz o wydanie poświadczenia uprawnienia do reprezentacji. Chociaż § 30 ust. 1 RAO nie zawiera żadnych wymogów co do miejsca [praktyki] jako przesłanek wpisu na listę aplikantów adwokackich, to jednak przepis ten odsyła do § 2 ust. 2 RAO, który zakłada, że aplikant adwokacki powinien odbywać praktykę u adwokata w Austrii.

- 6 Decyzja ta została zaskarżona przez pierwszą wnoszącą odwołanie. Komisja izby adwokackiej w Wiedniu (plenium) potwierdziła ją jednak w swojej decyzji z dnia 6 września 2022 r. i oddaliła wniosek pierwszej wnoszącego odwołanie. Stwierdzono w tym zakresie, co następuje:
- Drugi z wnoszących odwołanie jest partnerem w Jones Day, spółce osobowej o nieograniczonej odpowiedzialności prawa amerykańskiego stanu Ohio z siedzibą w Cleveland. Biuro jego kancelarii znajduje się w Wiedniu, ale od 15 listopada 2016 r. jest on zgłoszony jako nieobecny z powodu stałego pobytu za granicą.
 - Pierwsza wnosząca odwołanie spełnia osobiste wymogi wpisu na listę aplikantów adwokackich; nie ma podstaw do odmowy.
 - Pozostaje ona w stosunku pracy nie z drugim wnoszącym odwołanie, ale z Jones Day we Frankfurcie nad Menem.
 - Odmówiono wpisu na listę aplikantów adwokackich, ponieważ warunkiem koniecznym była praktyka u adwokata w Austrii.
- 7 Już wcześniej, w dniu 1 września 2022 r., drugi wnoszący odwołanie powiadomił izbę adwokacką w Wiedniu w imieniu Jones Day, że stosunek pracy pierwszej wnoszącej odwołanie wygasł w dniu 31 sierpnia 2022 r.
- 8 Wnoszący odwołanie odwołali się od decyzji z dnia 6 września 2022 r. do Oberster Gerichtshof (sądu najwyższego).

Zwięzłe przedstawienie uzasadnienia odesłania prejudycjalnego

- 9 Odwołanie dotyczy jedynie „wpisu z mocą wsteczną pierwszej wnoszącej odwołanie na listę aplikantów adwokackich za okres od dnia 14 stycznia 2022 r. do dnia 31 sierpnia 2022 r.”, a zatem sąd odsyłający musi zbadać zaskarżoną decyzję jedynie w tym zakresie. Stosunek pracy DF z Jones Day ustał w dniu 31 sierpnia 2022 r., a zatem zaświadczenie o uprawnieniu do reprezentacji, które zostałyby jej wydane, utraciłoby w tym dniu ważność. Od tego dnia nie istniał już zatem interes prawny w wydaniu zaświadczenia o uprawnieniu do reprezentacji. Adwokat nie ma własnego interesu we wpisie szkolonego prawnika na listę aplikantów adwokackich. Wobec braku interesu prawnego po stronie drugiego wnoszącego odwołanie jego odwołanie zostało odrzucone przez sąd odsyłający.
- 10 Aplikant adwokacki może reprezentować klientów przed sądami i urzędami dopiero po wpisaniu go na listę aplikantów adwokackich [B. Fink w *Murko/Nunner-Krautgasser* (red.), *Anwaltliches und notarielles Berufsrecht*, § 30 RAO pkt 5]. „Moc wsteczna” od dnia zgłoszenia, która wynika z § 30 ust. 1 zdanie ostatnie RAO, odnosi się jedynie do zaliczenia okresu praktyki, ale nie do ustanowienia uprawnienia do reprezentowania (B. Fink loc. cit., pkt 4; OGH 2.10.2014, 24 Os 6/14h).

- 11 Jeżeli osoba ubiegająca się o wpis opuściła już kancelarię w chwili wydania decyzji, nie ma możliwości dokonania wpisu z mocą wsteczną. W tej konstelacji należy jednak uznać interes prawny osoby ubiegającej się o wpis w ustaleniu, że wymogi rejestracji zostały spełnione, co z kolei jest warunkiem zaliczenia okresu praktyki [jak już stwierdziła OBDK (Oberste Berufungs- und Disziplinarcommission – najwyższa komisja odwołań i dyscyplinarna) 25. 10. 1993, Bkv 7/92 AnwBl 1994, 531 i 30.10.1998, Bkv 5/98 AnwBl 1999, 175]. W niniejszej sprawie nie jest zatem konieczne uznanie wpisu z mocą wsteczną, lecz orzeczenie, czy, i ewentualnie w jakim okresie, zostały spełnione przesłanki wpisu na listę aplikantów adwokackich.
- 12 Zgodnie z § 30 ust. 1 RAO w związku z § 2 ust. 2 RAO po rozpoczęciu praktyki u adwokata w Austrii należy złożyć zgłoszenie do komisji właściwej izby adwokackiej celem uzyskania wpisu na listę aplikantów adwokackich. Do zgłoszenia należy dołączyć poświadczenie austriackiego obywatelstwa oraz poświadczenie ukończenia studiów w zakresie prawa austriackiego, przy czym praktyka (okres szkolenia) trwa pięć lat.
- 13 Praktyka, która musi przebiegać w Austrii, jest również określana jako „okres podstawowy”. Ponadto istnieją „okresy zastępcze”, które niekoniecznie muszą przebiegać w sądzie, prokuraturze lub u adwokata w Austrii, np. podobna działalność za granicą.
- 14 Możliwość, by okresy zastępcze przebiegały za granicą, została stworzona w 1973 r., jednak wpis na listę aplikantów adwokackich był nadal możliwy tylko wtedy, gdy aplikant adwokacki odbywał praktykę u adwokata działającego w Austrii, ponieważ nie uchwalono żadnych odmiennych regulacji. Termin „praktyka” należy ponadto rozumieć jako miejsce pracy, przez co wyrażony jest związek geograficzny z Austrią.
- 15 W niniejszej sprawie pierwsza wnosząca odwołanie była zatrudniona przez kancelarię prawną będącą spółką prawa amerykańskiego stanu Ohio, która posiada oddział we Frankfurcie nad Menem, miejscu zatrudnienia DF. DF rozpoczęła zatem praktykę w Niemczech. Nie może to oznaczać odbycia praktyki w Austrii, nawet w przypadku działalności pod kierunkiem austriackiego adwokata w zakresie prawa austriackiego. Nawet biorąc pod uwagę nowoczesne możliwości komunikacji, działalność z Frankfurtu nad Menem nie może zastąpić stopnia intensywności kontaktu z sądami i władzami, który jest gwarantowany przez szkolenie w Austrii. Nie wydaje się również zbyt realistyczne, aby pierwsza wnosząca odwołanie podróżowała z Frankfurtu nad Menem specjalnie w celu udziału w rozprawach czy posiedzeniach przed austriackimi sądami i organami – zwłaszcza w świetle faktu, że poświadczenie uprawnienia do reprezentacji, o które się ubiegała, przyznaje jedynie bardzo ograniczone prawo do reprezentacji. W zakresie austriackiego prawa o postępowaniu arbitrażowym, w którym drugi wnoszący odwołanie, jak sam twierdzi, jest w przeważającej mierze aktywny, nie ma przymusu adwokackiego, więc reprezentacja na podstawie poświadczenia uprawnienia do reprezentacji byłaby możliwa (*Rohregger w Engelhart Hoffmann*

Lehner Rohregger Vitek, RAO¹⁰ § 15 pkt 23), jednak ten niewielki zakres nie może zapewnić kompleksowego szkolenia odpowiadającego profilowi zawodowemu adwokata.

- 16 Na stronie internetowej izby adwokackiej w Wiedniu można znaleźć katalog kryteriów uznawania praktyk zawodowych, z którego wynika, że praktyka zawodowa, która nie została odbyta w Austrii u austriackiego adwokata, może zostać zaliczona jedynie na poczet okresów zastępczych. Wnoszący odwołanie musieli być zatem świadomi tych zasad. Regulacja ta wydaje się również właściwa, ponieważ w przeciwnym razie pojawiłyby się nierozwiązywalne pytania dotyczące zagranicznego państwa, w którym szkolący adwokat może mieć swoją siedzibę i gdzie może być położone miejsce zatrudnienia aplikanta adwokackiego – tylko w zagranicznych państwach niemieckojęzycznych, w państwach sąsiednich, w Unii Europejskiej itp.
- 17 Ponadto nadzór zawodowy również przemawia za wymogiem odbycia praktyki u adwokata działającego w Austrii. Zakres działania izby adwokackiej rozciąga się mianowicie wyłącznie na dany kraj związkowy, w którym ma ona obowiązki nadzorcze i kontrolne wobec swoich członków. Obejmuje to również kontrolę, czy zagwarantowane jest wymagane profesjonalne, a w szczególności etyczne szkolenie zawodowe (*Vitek w Engelhart Hoffmann Lehner Rohregger Vitek*, RAO¹⁰ § 30 pkt 3).
- 18 Adwokat musi zapewnić aplikantowi adwokackiemu kompleksowe szkolenie zgodne z profilem zawodowym adwokata. Obowiązek nadzorczy i kontrolny izby adwokackiej obejmuje również czynności kontrolne bezpośrednio u adwokata, który musi zapewnić organom kontrolnym komisji dostęp do kancelarii adwokackiej [*Gartner w Murko/Nunner-Krautgasser* (red.), *Anwaltliches und notarielles Berufsrecht*, § 1 DSt (Disziplinarstatut für Rechtsanwälte und Rechtsanwaltsanwärter – statutu dyscyplinarnego dla adwokatów i aplikantów adwokackich) pkt 186]. Nie byłoby to możliwe, gdyby aplikant adwokacki pracował za granicą.
- 19 Austriacki Verfassungsgerichtshof (trybunał konstytucyjny) nie miał dotychczas zastrzeżeń do odmowy zaliczania działalności w kancelariach prawnych za granicą na poczet okresu podstawowego. Sąd odsyłający nie uważa również rozróżnienia między okresami podstawowymi i zastępczymi za nieuzasadnione i nie ma wątpliwości co do zgodności z prawem katalogu kryteriów izby adwokackiej w Wiedniu w zakresie uznawania praktyk zawodowych.
- 20 DF uważa, że jej swoboda przemieszczania się jako pracownika została ograniczona, ponieważ sama jej fizyczna obecność w Niemczech, pomimo tego, iż zajmowała się wyłącznie prawem austriackim, uniemożliwiła jej pracę w charakterze aplikanta adwokackiego dla austriackiego adwokata, a nie ma to żadnego uzasadnienia. Rozstrzygnięcie w tej kwestii zależy w decydującej mierze od tego, czy fakt, że okres podstawowy musi przebiegać w Austrii, narusza

również swobodny przepływ pracowników, jeżeli część okresu szkolenia praktycznego może, jako okres zastępczy, przebiegać za granicą.

- 21 DF powołuje się na wyrok z dnia 17 grudnia 2020 r., Onofrei (C-218/19, EU:C:2020:1034), który jednak nie dotyczył wpisu na listę aplikantów adwokackich, lecz dopuszczenia do zawodu adwokata. Trybunał stwierdził w nim, że skoro warunki dostępu do zawodu adwokata dla osób, które nie są uprawnione w żadnym państwie członkowskim do wykonywania tego zawodu, nie podlegają obecnie harmonizacji na szczeblu Unii, państwa członkowskie zachowują kompetencję do określenia tych warunków. Wynika z tego, że prawo Unii nie stoi na przeszkodzie temu, by przepisy państwa członkowskiego uzależniały dostęp do zawodu adwokata od posiadania wiedzy i kwalifikacji uznanych za niezbędne. Jednakże państwa członkowskie powinny wykonywać swoje kompetencje w tej dziedzinie z poszanowaniem podstawowych swobód zagwarantowanych w traktacie FUE.
- 22 Już w wyroku z dnia 30 listopada 1995 r., Gebhard (C-55/94, EU:C:1995:411), Trybunał orzekł, że przepisy krajowe ograniczające dostęp do zawodu są co do zasady dopuszczalne, ale muszą być stosowane w sposób niedyskryminujący. Środki krajowe muszą przy tym spełniać cztery warunki:
 - muszą być stosowane w sposób niedyskryminujący,
 - muszą być uzasadnione nadrzędnymi względami interesu ogólnego,
 - muszą być odpowiednie do zagwarantowania realizacji zamierzonego celu,
 - nie mogą wykraczać poza to, co jest niezbędne do osiągnięcia tego celu.
- 23 W wyroku C-218/19 Trybunał uznał ponadto, że po pierwsze ochrona konsumentów oraz po drugie prawidłowe administrowanie wymiarem sprawiedliwości są celami, które można uznać za nadrzędne względami interesu ogólnego i które mogą uzasadniać ograniczenie zarówno swobodnego świadczenia usług, jak swobodnego przepływu pracowników i swobody przedsiębiorczości.
- 24 W niniejszej sprawie decydującą kwestią jest to, czy przepis krajowy, zgodnie z którym część okresu szkolenia praktycznego aplikanta musi przebiegać w Austrii („okres podstawowy”), narusza swobodny przepływ pracowników, jeżeli inna część okresu szkolenia praktycznego („okres zastępczy”) może i tak przebiegać za granicą.
- 25 Sąd odsyłający uznaje to rozróżnienie za właściwe i zgodne z prawem Unii. Zgodnie z § 18 ust. 1 ustawy o prawnikach europejskich (EIRAG), która transponuje prawo Unii, każdy, kto przedstawi dowód co najmniej trzyletniej rzeczywistej i regularnej działalności w zakresie prawa austriackiego, w tym

prawa Unii, jako przebywający w Austrii europejski prawnik, musi zostać wpisany na listę adwokatów. Zgodnie z prawem Unii wymagana jest tym samym nie tylko znajomość lokalnego prawa, ale także lokalna działalność. Działalność wyłącznie zza granicy nie spełnia tego wymogu. Wynika to oczywiście z faktu, że jest to jedyny sposób na zdobycie praktycznego doświadczenia wymaganego do wykonywania zawodu adwokata w Austrii. Jeśli tak jest w przypadku adwokatów, musi tak być również w przypadku aplikantów adwokackich.

DOKUMENT ROBOCZY